

Ευρωπαϊκό Δίκτυο Πρόληψης Εγκλήματος

Σειρά θεματολογίας EUCPN

Αρ. 13

Πρόληψη ατομικής απάτης

Συνοπτική παρουσίαση

Η 13η σειρά θεματολογίας από τη γραμματεία του EUCPN εστιάζει στην πρόληψη της ατομικής απάτης. Η βουλγαρική προεδρία (πρώτο ήμισυ του 2018) αποφάσισε να εστιάσει την προσοχή της στα εξής:

“[...] θέματα σχετικά με τις απάτες και ειδικότερα απάτες μέσω τηλεφώνου. Αυτός ο τύπος εγκλήματος έχει καταστεί επικερδής εγκληματική δραστηριότητα κατά τα τελευταία χρόνια, η οποία ενεργοποιείται και σε εθνικό και σε διασυνοριακό επίπεδο. Οι εγκληματικές ομάδες που ειδικεύονται σε αυτή τη δραστηριότητα αναπτύσσονται δυναμικά και προσβάλλουν ένα ευρύτερο φάσμα θυμάτων. Δεδομένης της ενεργού συμμετοχής των θυμάτων και της εμπλοκής τους στα εγκληματικά σενάρια και την τραυματική εμπειρία στη συνείδηση των θυμάτων οφείλουν να γίνουν προσπάθειες στην κατεύθυνση της πρόληψης, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαιτεροτήτων σε τοπικό, εθνικό και διασυνοριακό επίπεδο”

Η ατομική απάτη είναι τύπος απάτης, όπου οι πολίτες ατομικά στοχοποιούνται από εγκληματίες. Τα θύματα πείθονται σε μια συνεργατική νοοτροπία και στη συνέχεια πέφτουν θύματα απάτης. Η παρούσα κατανόηση αυτού του τύπου απάτης στρέφεται κυρίως στις σύγχρονες μορφές απάτης, όπως το ηλεκτρονικό "ψάρεμα". Παρόλα αυτά είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε, ότι η ατομική απάτη λαμβάνει χώρα εδώ και πολλά χρόνια. Οι τελευταίες εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών έχουν επιτρέψει μόνο τη βιομηχανοποίηση σε αυτές τις απάτες σε μια μεγαλύτερη κλίμακα από αυτή που κρίνεται ως δυνατή. Ποιος δεν έχει λάβει e-mail ηλεκτρονικού "ψαρέματος" στη ζωή του;

Όπως έχει καταστεί σαφές στην *αιτιολογία* από τη βουλγάρικη προεδρία, τα θύματα συμμετέχουν ενεργά στη θυματοποίησή τους. Ο κακοποιός έχει στρέψει την προσοχή του στα χρήματα του θύματος, αλλά μπορεί να αποκτήσει πρόσβαση σ' αυτά μόνο πείθοντάς το να συνεργήσει. Η απαραίτητη τακτική για την εξώθηση του θύματος σε αυτή τη συμβατική σχέση ονομάζεται **κοινωνική μηχανική**. Αυτή επιτρέπει στον κακοποιό να παρατηρεί την αυτοπεποίθηση του θύματος η οποία είναι βασική για την επιτυχία της απάτης. Η κοινωνική ψυχολογία μας προσφέρει καλύτερη κατανόηση αυτού του φαινομένου. Προσελκύοντας με τα κοινωνικά πρότυπα της καθημερινότητας και εκμεταλλευόμενοι αυτή την 'ανθρώπινη αδυναμία' οι κακοποιοί είναι σε θέση να ενεργοποιήσουν αυτό που ονομάζεται δεύτερη οδός πειστικότητας. Η πρώτη οδός απαιτεί πολύ προβληματισμό και πνευματική προσπάθεια. Η δεύτερη όμως δε χρειάζεται πραγματική επεξεργασία και αντιδρά σχεδόν ασυνείδητα. Για παράδειγμα, όταν υποκρίνεται ότι είναι ένα επίσημο πρόσωπο, όπως ένας αστυνομικός, οι κακοποιοί μπορούν εύκολα να αποκτήσουν μια κάποια υποταγή από τα θύματά τους. Αυτοί οι κοινωνικοί και γνωστικοί εμπειρικοί κανόνες έχουν τις καθημερινές τους χρήσεις, αλλά επιτρέπουν στους κακοποιούς να τους εκμεταλλευτούν προς το δικό τους συμφέρον.

Αυτές οι παραπλανητικές τακτικές χρησιμοποιούνται σε ένα ευρύ **φάσμα απατών**. 419 *απάτες, απάτες της γιαγιάς, απάτες της ρομαντικής διάθεσης, απάτες με γενικούς διευθυντές, ...* οι δυνατότητες είναι άπειρες, όπως επίσης και η δημιουργικότητα των εμπνευστών τους. Αυτή η κλίμακα των απατηλών τεχνασμάτων επιτρέπει στους κακοποιούς να στοχοποιήσουν άμεσα ένα πολύ μεγάλο κοινό, ή να υιοθετήσουν μια πιο εξατομικευμένη προσέγγιση. Ολοένα και περισσότερο φαίνεται ότι συμβαίνει το τελευταίο. Οι κακοποιοί αντιλαμβάνονται, ότι ε την έξυπνη στοχοποίηση των θυμάτων τους, η 'ανταποδοτικότητα της επένδυσης' θα είναι υψηλότερη. Τα emails με το ηλεκτρονικό ψάρεμα καθίστανται ολοένα και περισσότερο εκλεπτυσμένα και απευθύνονται σε ένα επιλεγμένο στόχο (ομάδα). Το τελευταίο βήμα σε αυτή την εξέλιξη περιλαμβάνει το συνδυασμό νέας και παλιότερης τεχνολογίας: το τηλέφωνο. Το "ψάρεμα", ή το φωνητικό "ψάρεμα" δίνει τη δυνατότητα συνδυασμού των πλεονεκτημάτων και του internet και του τηλεφώνου. Το να κάνει κανείς ένα online τηλεφώνημα δεν έχει σχεδόν καθόλου κόστος, είναι δυσκολότερο να εντοπιστεί και μπορεί να γίνει αυτοματοποιημένα. Η χρήση του τηλεφώνου έχει πρόσθετα οφέλη: οι άνθρωποι το εμπιστεύονται περισσότερο και λόγω του πιο οικείου κλίματος, τα θύματα πείθονται πιο αποτελεσματικά. Γραφήματα του επιπέδου ανάπτυξης της επιτήδευσης: οι κακοποιοί νοικιάζουν ακόμα και αυτόχθονες συνομιλητές, ώστε να κάνουν τα τηλεφωνήματα όσο το δυνατόν περισσότερο αυθεντικά.

Παρόλα αυτά η δυνατότητά μας για κατανόηση μιας προσωπικής απάτης είναι περιορισμένη. Γύρω από αυτό το έγκλημα υπάρχει πυκνό **σκοτάδι** καθώς δε γίνονται αναφορές περί αυτού. Τα θύματα δεν ξέρουν ότι έχουν θυματοποιηθεί, δεν το αντιλαμβάνονται ως σοβαρό, δεν υποψιάζονται ότι η αναφορά θα τους οδηγήσει σε οτιδήποτε, ή απλά δε γνωρίζουν πού να κάνουν αναφορά. Επιπλέον, λόγω του ενεργού ρόλου που διαδραματίζει το θύμα στη δική του θυματοποίηση, τα συναισθήματα αυτοκατάκρισης και ντροπής αναγκάζουν τα θύματα να αποσιωπούν την ιστορία τους. Ορισμένες απάτες έχουν "χτίσει" και μηχανισμούς μη αναφοράς, καθώς τα θύματα πρέπει να αναλάβουν παράνομες δράσεις στη διαδικασία, ενοχοποιώντας τον εαυτό τους στη διαδικασία. Η αναφορά της απάτης θα τους έκανε να αισθανθούν σα να παραδίδονται.

Αυτό το σκοτεινό σημείο γέννησε επομένως το **μύθο** ότι οι ηλικιωμένοι είναι τα κύρια θύματα αυτού του εγκλήματος, καθώς είναι εύκολη λεία. Μερικές μελέτες έχουν διαψεύσει αυτό το μύθο, παρόλο που θα πρέπει να παραμένουμε προσεκτικοί λόγω της περιορισμένης έρευνας που είναι διαθέσιμη αυτή τη στιγμή. Παρόλα αυτά, ο νεώτερος και ο μέσης ηλικίας πληθυσμός φέρεται να είναι πιο ευάλωτος στις απάτες. Ένας άλλος μύθος που υπάρχει είναι ότι τα θύματα θεωρούνται ως τυπικά ανεκπαιδευτα, ή οικονομικά άπειρα, αλλά το αντίθετο φαίνεται να είναι η αλήθεια. Μια πιθανή εξήγηση ονομάζεται 'το χάσμα γνώσης και πράξης' όπου ο κόσμος εντοπίζει με επιτυχία τα σημάδια μιας απάτης, αλλά αποτυγχάνει να εφαρμόσει αυτές τις γνώσεις στη δική του περίπτωση.

Δυστυχώς, η ύπαρξη των λεγόμενων "**καταλόγων των αφελών**" δεν είναι μύθος. Οι τηλεφωνικοί απατεώνες μπορούν να επικοινωνήσουν με τα θύματά τους τυχαία, ή κοιτώντας δημόσιες εγγραφές, αλλά μοιράζονται επίσης λίστες μεταξύ τους με θύματα που έχουν ήδη εξαπατηθεί. Η χρήση τέτοιων λιστών είναι ενδεικτική του υψηλού επιπέδου επανάληψης της θυματοποίησης. Για παράδειγμα, ορισμένοι απατεώνες θα προσπαθήσουν και θα σας 'βοηθήσουν' να ανακτήσετε τη χαμένη περιουσία σας...

Επειδή η αστυνόμευση αυτού του εγκλήματος είναι εξαιρετικά δύσκολη, η ανάγκη πρόληψης είναι υψηλή. Παρόλα αυτά, μικρή ακαδημαϊκή και εκτιμητική έρευνα έχει γίνει μέχρι σήμερα για την ατομική απάτη. Ωστόσο, μπορούμε να αναφέρουμε ορισμένα γενικά ευρήματα. Η πιο κοινή τακτική πρόληψης είναι η εκπαίδευση του κοινού. Αυτή μπορεί να γίνει σε μια γενική εκστρατεία ευαισθητοποίησης, αλλά ειδικά όταν παραδίδεται σε μερικά είδη τύπων κατάρτισης, υπάρχουν ορισμένα θετικά σημεία που θα πρέπει να επισημανθούν. Κατ' ουσίαν, αυτά τα προγράμματα κατάρτισης προσπαθούν να γεφυρώσουν το χάσμα 'γνώσης -πράξης'

στο οποίο αναφερθήκαμε προηγουμένως. Μια άλλη κομβική τακτική είναι η εργασία μαζί με τα θύματα. Λόγω του ενεργού τους ρόλου και του υπάρχοντος κινδύνου να πέσουν θύματα πολλές φορές, τα θύματα πρέπει να υποστηρίζονται και να συνειδητοποιούν τη θέση τους.

Κατά τη διάρκεια της βουλγαρικής προεδρίας, η γραμματεία συνέλεξε έναν αριθμό **ορθών πρακτικών** πάνω σε αυτό το θέμα. Αυτές μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ανάλογα με την ομάδα στόχου τους. Μια πρώτη κατηγορία εστιάζει σε ολόκληρο τον πληθυσμό. Αυτές είναι εκστρατείες ευαισθητοποίησης, όπως τα παραδείγματα από Βουλγαρία, Σουηδία, Βέλγιο, ή Ευροπόλ. Αυτά περιλαμβάνουν ραδιοτηλεοπτικά διαφημιστικά μηνύματα, πόστερ, φυλλάδια, γκάτζετ, ... τα οποία δίδουν χρήσιμες πληροφορίες στο κοινό και δείχνουν πώς να προστατευτεί κάποιος από τον κίνδυνο. Μια δεύτερη σειρά δραστηριοτήτων απευθύνεται σε ηλικιωμένους. Εδώ, αναπτύσσονται περισσότερες διαδραστικές μέθοδοι, από ότι στην περίπτωση της Δημοκρατίας της Τσεχίας. Οι ηλικιωμένοι παίρνουν μέρος σε μια διαδραστική εκπαιδευτική παράσταση όπου μαθαίνουν για τις πιο κοινά τεχνάσματα απάτης και πώς να αντιδρούν σ' αυτά. Αυτή η 'ζωντανή εμπειρία' θα πρέπει να τους καταστήσει ικανούς να αντιδράσουν επαρκώς σε πραγματικά σενάρια. Η αξιολόγηση αυτού του πρότζεκτ απέδειξε ότι αυτή η υπόθεση είναι αληθινή καθώς η ομάδα αρνήθηκε τις απατηλές συμφωνίες δύομισι φορές περισσότερο από ότι μια ομάδα ελέγχου η οποία δεν παρακολούθησε το όλο παιχνίδι. Η τελευταία κατηγορία δραστηριοτήτων πρόληψης επικεντρώθηκε στα θύματα. Παραδείγματα από Αυστραλία, Ηνωμένο Βασίλειο και Καναδά κατέδειξαν την ανάγκη για αυτού του τύπου την πρόληψη. Υπάρχουν ωστόσο – ακόμα και σε παγκόσμιο επίπεδο – λίγες υπηρεσίες υποστήριξης για τα θύματα των ατομικών απατών.

Τέλος, η γραμματεία του EUCPN οργάνωσε ένα σεμινάριο με διαφορετικούς εμπειρογνώμονες για να καταρτίσει μερικές **εισηγήσεις** για το πώς μπορεί να γίνει η πρόληψη των τηλεφωνικών απατών. Αυτές δομούνται πάνω στις πέντε στρατηγικές της καταστατικής πρόληψης του εγκλήματος. Η πρώτη δυνατή στρατηγική είναι η αύξηση της προσπάθειας την οποία ένας κακοποιός πρέπει να καταβάλλει, ώστε να έχει επιτυχία η απάτη του. Ο περιορισμός της δημοσίευσης και η πρόσβαση σε τηλεφωνικούς αριθμούς μπορεί να το επιτύχει αυτό. Μια άλλη τεχνική θα μπορούσε να είναι ο περιορισμός του ποσού των τηλεφωνικών αριθμών που επιτρέπεται να πάρει κανείς, ή τουλάχιστον να το συνδέσει με έναν αριθμό τράπεζας, ή έναν αριθμό ID.

Μια δεύτερη στρατηγική είναι η αύξηση των κινδύνων. Εδώ η ανταλλαγή πληροφοριών είναι θεμελιώδους σημασίας. Αυτή η ανταλλαγή δε θα σταματούσε στα σύνορα του δημόσιου, ή

ιδιωτικού τομέα, ή σε εθνικό επίπεδο. Όλοι οι συνεργάτες έχουν να συμπληρώσουν ένα σημαντικό κομμάτι στο παζλ της ενημέρωσης. Το να γνωρίζει κανείς με τι ασχολείστε αυξάνει κατ' αρχάς τις πιθανότητες του να συμβεί. Δε χρειάζεται να πούμε, το ότι η αναφορά θα πρέπει να γίνεται πιο εύκολα και προσιτά. Η πληροφορία χρειάζεται να συλλεχθεί πριν μοιραστεί. Άλλες προτάσεις έγιναν για να μειώσουν την ανωνυμία του καλούντος, καθιστώντας σχεδόν αδύνατη την πλαστογράφηση της τοποθεσίας σας. Εδώ, θα μπορούσε να έχει ενδιαφέρον και το λογισμικό αναγνώρισης της φωνής.

Η μείωση των ανταμοιβών η οποία μπορεί να επιτευχθεί διαπράττοντας αυτό το έγκλημα είναι μια τρίτη στρατηγική πρόληψης των τηλεφωνικών. Η κατάσχεση των παράνομα αποκτηθέντων περιουσιακών στοιχείων είναι εδώ η κύρια εισήγηση. Για να γίνει αυτό, η παρακολούθηση της ροής των χρημάτων είναι ουσιαστικής σημασίας ώστε να ανιχνευτούν ύποπτες συναλλαγές. Μια πρωτοβουλία σε όλη την ΕΕ με διευκόλυνση του τραπεζικού τομέα προτάθηκε από τους ειδικούς μας.

Μια άλλη στρατηγική είναι η μείωση των προκλήσεων. Με αυτή την έννοια είναι σημαντικό να μη δίδονται τόσες πολλές πληροφορίες για το πώς εκτελέστηκε η απάτη, καθώς αυτό θα προλάβει τους αντιγραφείς. Παράλληλα, θα μπορούσε να βοηθήσει στην πρόληψη ορισμένων μορφών επαναληπτικής θυματοποίησης. Η τελική στρατηγική ήταν να εκλείψουν οι δικαιολογίες. Αυτό επικεντρώθηκε κυρίως στην ευαισθητοποίηση σε θέματα τηλεφωνικής απάτης και πώς να προστατεύεστε. Οι καλές πρακτικές του παρελθόντος φαίνονται εδώ ως βασικά παραδείγματα. Οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης θα πρέπει να περάσουν το ίδιο μήνυμα. Για το λόγο αυτό, οι συνεργασίες δημοσίου και ιδιωτικού τομέα και η διεθνής συνεργασία θα πρέπει να καταστούν όσο το δυνατόν περισσότερο σταθερές: *Απλά πείτε όχι.*